

**ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОТИСТОЯННЯ ЯНКУ ФЛОНДОРА
ТА ІОНА НІСТОРА НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ
“BUCOVINA” У 1919 Р.****Ігор ПІДДУБНИЙ,**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
ЧЕРНІВЦІ (Україна), i.piddubnii@chnu.edu.ua**REFLECTION OF THE CONFRONTATION BETWEEN
YANKU FLONDOR AND ION NISTOR ON THE PAGES
OF THE NEWSPAPER “BUCOVINA” IN 1919****Ihor PIDUBNYI**Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID: 0000-0002-9453-5481

Поддубний Ігорь. Отражение противостояния Янку Флондора и Иона Нистора на страницах газеты “Bucovina” в 1919 г. Включение Буковины в состав королевства Румынии подняло проблему согласования действий политических лидеров румын и привело к открытому противостоянию двух политических деятелей, по-разному видевших будущее Буковины в составе королевства. **Цель статьи.** Целью данной публикации является введение в научный оборот информации о противостоянии двух политических групп румын Буковины и его отражения в местной прессе. **Методы исследования.** При изучении данного вопроса использованы синхронный подход и специально-исторические методы. В частности, нами для исследования ситуации использованы сравнительный, проблемно-хронологический методы. Проблемно-хронологический метод позволяет проследить последовательность эволюции в контексте политических изменений на Буковине, мысли оппозиции, поиска ею путей влияния на население края. Использование синхронного метода даёт возможность определить и проследить реакцию оппозиции и правящей группы на действия противостоящей стороны. **Научная новизна** данной статьи состоит в отображении в ней впервые в украинской историографии противостояния двух представителей румынского политического лагеря на Буковине. **Выводы.** Использование газеты “Bucovina” в политической жизни края стало проявлением деятельности группы политиков, считавших необходимым сохранение некоторых черт прошлого для Буковины в составе королевства.

Ключевые слова: Янку Флондор, Ион Я. Нистор, Буковина, буковинский кризис 1919 г.

Актуальність теми дослідження. Розпад Австро-Угорської імперії в результаті Першої світової війни призвів не тільки до утворення національних держав, але і до зміни кордонів уже існуючих. Так, до складу королівства Румунії увійшли Буковина, Трансільванія, що стало результатом діяльності Румунських Національних Рад. Свою роль у цьому процесі зіграла преса. Саме вона виступила одним з інструментів, який використовували у протистоянні колишні союзники Янку Флондор та Іон Ністор. Боротьба, яка велася двома таборами, стала боротьбою двох газет, навколо яких об'єднувалися прихильники двох лідерів. Значення видань підсилювалося і тим, що, попри ведення критики протилежної сторони, вони містили інформацію про становлення політичної системи Румунії в її нових кордонах. Довід, отриманий у діяльності видань, залишається необхідним і в нових умовах, коли роль друкованого видання відіграють електронні носії.

Історіографія проблеми. Питання включення Буковини до складу Румунії висвітлено в ряді праць румунських істориків. Так, у дослідженні Р. Економу порушується питання не лише процесу об'єднання, але і його початкових наслідків – будівництва системи управління. Процеси, що мали місце на території Буковини, розкривав у своїй праці український історик О. Карпенко. Діяльність Я. Флондора простежується сучасним румунським істориком Д. Гренчуком. Ряд питань щодо діяльності Я. Флондора порушується також М. Олару. Також постать Я. Флондора вивчалася істориками

Ш. Пуричем, В. Акатріні. Життя і діяльність І.Я. Ністора тривалий час залишалися в центрі уваги Д. Алекси.

Мета статті. Метою даної публікації є введення в науковий обіг інформації про протистояння двох політичних груп румунів Буковини та його відображення у буковинській пресі.

Виклад основного матеріалу. Після включення Буковини до складу королівства Румунії та створення тимчасових органів управління краєм двоє лідерів Румунської Національної Ради Я. Флондор та І.Я. Ністор отримали вищі посади міністра-делегата Буковини. Проте, вже січень 1919 р. продемонстрував протистояння двох політиків і таборів, які утворилися навколо цих двох лідерів. Безумовно, в основу протистояння лягли особистісні відносини, але певний вплив мав і різний погляд на майбутнє Буковини у складі королівства. Попри організацію Я. Флондором заходів для поліпшення становища населення краю, певні фінансові та господарські питання спровокували конфлікт між двома міністрами-делегатами та привели до відставки Я. Флондора 2 квітня 1919 р.¹. Відставка, попри сприйняття при королівському дворі Я. Флондора з повагою, була викликана також сприйняттям політика як автономіста, про що у березні 1919 р. відзначив генерал Н. Петала, хоча сам генерал просив про можливість допущення Я. Флондора на аудієнцію в короля з метою усунення незгод між румунами². Цьому листу генерала передували ряд подій, який поступово вів до розриву.

¹ Irimescu G. “Scrisori către și de la Iancu Flondor din anii 1918–1924 privind viața politică românească” [Letters to and from Iancu Flondor from 1918–1924 regarding the Romanian political life], *Codrul Cosminului. Anale științifice de istorie* [Codrul Cosminului. Annals scientific history], 2000–2001–2003, N. 6–7 (16–17), P. 385–387; Hrenciuc D. *Familia Flondor versus destinul Bucovinei istorice* [The Flondor family versus the destiny of historical Bukovina], Cluj-Napoca, Editura MEGA, 2018, P. 79–83.

² Irimescu G. “Scrisori către și de la Iancu Flondor ...”, op. cit., P. 388–391.

Так, у лютому 1919 р. С. Пушкаріу визнавав, що Я. Флондор прагнув до авторитарного правління Буковиною та підібрав відповідне оточення. Його візит до Бухаресту у січні 1919 р. та дії справили там негативне враження, однак, усе ж до краю Я. Флондор повернувся триумфатором завдяки поступкам І.К. Бретіану. Як писав С. Пушкаріу, ця ситуація спричинила боротьбу нового проти старого, боротьбу за моральне оздоровлення. Правда, надалі свої дії Я. Флондор не погоджував з І. Ністором. Тобто “Буковинська криза 1919 р.” загалом має своїм корінням утворення вже від початку двох таборів, які гуртувалися навколо І. Ністора та Я. Флондора. Д. Гренчук зараховує цю подію до повернення на Буковину в листопаді 1918 р. І. Ністора та прибуття його прихильників. Надалі вони стануть членами Демократичної партії Об’єднання, тоді як коло Я. Флондора складалося – члени “Товариства за румунську культуру і літературу на Буковині”. Перший виступ проти Я. Флондора мав місце у вигляді звинувачувальної публікації в “*Glasul Bucovinei*” від 3 січня 1919 р. Якщо І. Ністор подавався як виразник безумовного приєднання, то постать Я. Флондора сприймається як подана у викривленому вигляді. Кількома місяцями пізніше, 15 березня 1919 р. в інтерв’ю газеті “*Patria*” І. Ністор критикуватиме автономістський рух Я. Флондора, роблячи це на основі критики призначень ним зроблених, звертатиме увагу на загрозу радикальних заходів у сфері аграрної реформи. Дане інтерв’ю передрукували 28 березня в “*Glasul Bucovinei*”. До того ж, напади на Я. Флондора постійно чинили також А. Поповіч та Г. Ротіке, закидаючи погодження німцям можливості отримувати освіту рідною мовою, недопущення до посад вихідців з Рєгату.

Позиція Я. Флондора була викладена у випуску газети “*Bucovina*” від 18 березня 1919 р., де він підтримував адміністративну децентралізацію Буковини, проведення реформи юстиції, заснування Апеляційного суду в Чернівцях. Власне рекомендував і скорочення чисельності чиновників, вважаючи, що уряд має бути ближче до населення. Планував підтримання діяльності Дирекції залізниць у Чернівцях, вважаючи місто важливим пунктом на перетині шляхів, що поєднували Балтійське та Чорне море й Одесу з Чехословаччиною. Також вважав недопустимим прискорювати процес румунізації Буковини, як і звинувачував у негативному ставленні до крайового уряду міністрів А. Константінеску та І. Ністора³.

Уже 19 березня 1919 р. у газеті “*Bucovina*” вийшла представницька стаття “Програма буковинських румунів”, яка була викладом ідей Я. Флондора. Так, у першу чергу йшлося про реформу з децентралізації адміністрації, що приводило до створення окремої адміністративної одиниці. Пропонували провести юридичну реформу, підтримувати православну церкву. Також широкі заходи мали здійснитися у сфері освіти – уніфікувати початкову освіту, зосередити в сільських районах заклади з аграрної освіти, подолати неграмотність, підвищити рівень педагогічних

працівників, заснувати мистецькі школи й академії, запровадити автономну освітню систему для національних меншин у початковій і середній освіті, пропонували запровадити монополію держави на алкоголь і використання природних копалин, підтримання залізничного транспорту та влиття його в загальну систему залізничних сполучень, регулювання річок і впровадження гідроенергетичної системи та інше.

20 березня 1919 р. Я. Флондор направив Меморіал королю Фердинанду I, висловивши незадоволення реорганізацією залізниці, аргументуючи свою позицію стратегічною важливістю Чернівців. Розподіл харчових продуктів призвів до конфлікту. Так, 29 березня на Буковину прибули 6 вагонів пшеничного борошна для роздачі населенню. У першу чергу борошно пішло населенню повіту Кимпулунг, що було не на користь населенню повітів Гура-Гумора та Ватра-Дорней. При цьому префект Гуцу вважався причетним до продажу борошна за підвищеною ціною, що дає підстави Д. Гренчуку стверджувати про причетність І. Ністора до даних дій. Цей факт поглибив розбіжність між Я. Флондором та І. Ністором. Д. Гренчук також коментує факт подання Я. Флондору меморіалу про збагачення комерсантів і промисловців, у переважній більшості євреїв, як один з проявів антисемітизму.

На хвилі конфлікту 31 березня 1919 р. (ст.ст.) Я. Флондор направився до Бухаресту, де мав зустріч з М. Ферекіде, якому представив свої побажання щодо подальшої долі Буковини в доповідній записці. Причиною своїх дій, зокрема, називав діяльність І. Ністора, як спрямовану проти себе. Зауважував на необхідності вирішувати ряд питань, важливих для краю. Неможливість розв’язати проблеми змусила Я. Флондора подати у відставку. Хоча Я. Флондор висував певні вимоги, які б дозволили йому лишитися на посаді, відсутність бажання М. Ферекіде діяти проти свого однопартійця міністра А. Константінеску змусила Я. Флондора подати рапорт королю. У рапорті акцентувалося на необхідності реалізації такого румунського національного ідеалу, при якому все населення Буковини мало б духовно приєднатися до нової батьківщини. Тут І.Я. Ністор подавався як особа, що перешкоджала реалізації замиренню представників всіх народностей Буковини⁴.

Розгортання конфлікту пішло інтенсивніше після відставки Я. Флондора з поста міністра-делегата Буковини. Так, перед поверненням до Чернівців 4 квітня (ст.ст.) дав інтерв’ю кільком газетам, де говорив про власне бажання поставити перепони корупції агентів А. Константінеску та діяльності НЛП. Слідом за тим мало місце розгортання навколо особи Я. Флондора гучних дій, попри оголошення про погодження його демісії королем. Після появи заяви М. Ферекіде для “*Viitorul*” 30 квітня 1919 р. в “*Bucovina*” вийшла заява Я. Флондора щодо корупційних дій оточення І. Ністора з борошном у повіті Кимпулунг.

Фактично “буковинська криза” завершилася

³ Hrenciuc D. *Familia Flondor ...*, op. cit., P. 83–85; Nistor-Apostolescu O.I. *Din comoara mea de amintiri* [From my treasure trove of memories], Rădăuți, Septentrion, 2003, P.107–108.

⁴ Iancu Flondor, *Bucovina și România Mare. Documente și scrisori* [Iancu Flondor, Bucovina and Greater Romania. Documents and letters], Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de A. Popescu; Prefață de M. Neamțu; Cuvânt înainte de M.I. Miculescu, București, Humanitas, 2017, P. 152–161.

відставкою Я. Флондора, слідом за яким у відставку пішли і секретарі, на місце яких І. Ністор призначив осіб з числа “гласістів”. Попри це робилися спроби знайти порозуміння, до чого долучився і генерал Н. Петала. Вирішити конфлікт збиралися і шляхом посередництва короля Фердинанда I⁵.

У цей проміжок часу протистояння, що мало місце між І. Ністором та Я. Флондором, вилилося на сторінки газети “Bucovina”. У першу чергу це стосувалося критики дій міністра-делегата як проурядової особи, як потенційного члена Націонал-ліберальної партії. Відтак критики зазнавали на сторінках газети дії голови уряду Іона І.К. Бретіану на міжнародній арені. Зокрема, у травні мала місце публікація щодо заяви І.К. Бретіану про прилучення всієї Буковини до складу Румунії, що стосувалося проблеми прилучення північно-західної частини Буковини та давалася порада міністру-делегату заспокоїти населення краю⁶.

Оскільки Я. Флондор пішов з державної посади, але в умовах підготовки до парламентських виборів він не збирався згорнути участь у політичному житті краю і країни, то його діяльність у 1919 р. характеризувалася підтриманням контактів з різними політиками, оскільки бажаним бачив створення коаліційного уряду, уряду національної єдності. Своє бачення він виклав і у листі Т. Мігалі 6 серпня 1919 р., вважаючи важкою політичну ситуацію в країні. Згадував про таємну аудієнцію в короля та свою пропозицію до вирішення ситуації і створення коаліційного кабінету на чолі з Т. Мігалі. Обговорювалося ним і питання парламентських виборів загалом. Правда на парламентські вибори 1919 р. вийшли на Буковині лише члени створеної І. Ністором Демократичної партії “Об’єднання” та незалежні кандидати, що визначило подальшу політичну позицію Я. Флондора. Останній 18 листопада 1919 р. взяв участь у зібранні опозиції в залі “Dacia” в Бухаресті, адже хоча Я. Флондор і відійшов від керівної посади, все ж він продовжував спілкування з політиками, Т. Іонеску, Ю. Маніу, А. Авереску⁷.

На тлі неспокійної ситуації в краї, яка була наслідком Першої світової війни, протистояння Я. Флондора та І. Ністора супроводжувалося втягуванням у цю боротьбу і політичної верхівки національних меншин. Так, 2 червня в залі примарії м. Чернівці мала місце організована Я. Флондором нарада керівників всіх національностей краю. Її завданням було обговорення ситуації на Буковині та прийняття рішення для розв’язання життєвих проблем Буковини. Від Румунської національної партії були присутні Г. Шандру, Д. Попович, І. Тарнавські, Г. Сирбу, А. Цуркан та колишні члени буковинського уряду. М. Скалат і Д. Кудла представляли Румунську націонал-демократичну партію, о. С. Козак, о. К. Богатирець, Я. Велегорські – Руську національну партію, Ф. Білліг, М. Ебнер, др. Касснер,

Б. Флеммінгер, Вайсглас – Єврейську національну партію, А. Кольрус, А. Лебугон, Р. Кайндль – Німецьку національну партію. Також у нараді взяли участь представники буковинської соціал-демократії Г. Грігоровіч, Т. Рознован, Я. Пістінер, Зілберманн, Р. Гайдош, Цепліхал, М. Ганек, С. Вікторчик. Питання, які мали намір розглянути, стосувалися звіту міністра-делегата Я. Флондора та обговорення питання адміністрування Буковини. У своєму виступі Я. Флондор виклав історію прилучення Буковини до складу Румунії, наголосивши, що саме це принесло мир на Буковину. Разом з тим висловив і своє неприйняття способу управління Буковиною через центральний уряд і заявив, що його відставка була вимушеною. Ідея, до якої схилив Я. Флондор учасників, полягала у створенні консультативної ради для управління Буковиною. З боку Г. Сирбу було вказано на велику вагу діяльності Я. Флондора, на що М. Ебнер заявив про відсутність у виступі Я. Флондора інформації про діяльність на посаді голови адміністрації, згадавши про відсутність можливості для євреїв краю впливати на призначення міністра-делегата та відмовившись від участі в голосуванні. У подібному сенсі говорив і Г. Грігоровіч, критикуючи дії Я. Флондора, а Я. Пістінер заявив про свою готовність працювати на користь автономного і демократичного управління Буковиною, вказавши на необхідність участі євреїв у політичному житті краю й отримання ними громадянства⁸.

За кілька днів після цієї події відбулося оприлюднення позиції прихильників І. Ністора на дане зібрання. Так, А. Мораріу відзначав відсутність на політичному зібранні представників поляків і членів Румунської націонал-демократичної партії та проведення зібрання проти волі міністра-делегата І. Ністора та закидалося проведення політичного зібрання в умовах стану облоги. Закидалося генералу Петала, що він дозволив Я. Флондору провести зібрання, про яке як політичне І. Ністор довідався по факту. Це змусило його направити військовому коменданту полковнику Лупашку розпорядження про зупинення зібрання, однак воно відбулося. Як відзначив А. Мораріу, на зібранні йшлося про автономію Буковини, про помилковість введення румунських військ на Покуття, що сприймалося як намагання спровокувати безладу на Буковині. Я. Флондору закидалася спроба за допомогою представників інших національностей підкорити Бухарест і критикували генерала Н. Петалу за допущення можливості спровокувати конфлікт, що було проти інтересів ромінізму на Буковині. У відповідь на статтю А. Мораріу в газеті “Bucovina” його дані схарактеризували як неточність, незнання, інсинуацію⁹.

На думку Д. Гренчука, дане зібрання було виявом загальної ситуації, що склалася на Буковині після 1918 р. У цьому плані важливе визнання Я. Флондором зібрання

⁵ Hrenciu D. *Familia Flondor ...*, op. cit., P. 85–92; Iancu Flondor, *Bucovina și România Mare ...*, op. cit., P. 149–151, 161–164, 165.

⁶ “Rezultat unei politici” [Result of a policy], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 16 Iulie, N. 94, P. 1; “Problema Bucovinei” [The problem of Bucovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 30 Iulie, N. 106, P. 1; Karpenko O. Yu. “Okupatsia Pivnichnoi Bukoviny boyarskoju Rumuniei i borotba trudyashchyh mas proty okupatsiinoho rejymu (1918–1919)” [Occupation of Northern Bukovina by boyar Romania and the struggle of the working masses against the occupation regime (1918–1919)], *Ukrainskii istorichnyi jurnal* [Ukrainian Historical Journal], 1966, N. 10, P. 56–57.

⁷ Economu R. “Iancu Flondor. Date inedite din Arhivele Statului” [Iancu Flondor. Unpublished data from the State Archives], *Analele Bucovinei* [Annals of Bucovina], 1994, N. 1, P. 58; Hrenciu D. *Familia Flondor ...*, op. cit., P. 94–95; Iancu Flondor, *Bucovina și România Mare ...*, op. cit., P. 165–168.

⁸ “Marea cosfătirea naționalităților din Bucovina” [The great conference of nationalities from Bucovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 5 Iunie, N. 62, P. 1; “Eine Aktion Flondors zur Geschaffung eines Beirat für die Bukowina” [An action by Flondor to create an Advisory board for the Bukovina], *Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt* [Chernivtsi General Newspaper and Chernivtsi Daily Leaflet], 1919, 4 Juni, N. 254, P. 1–2.

⁹ Morariu A. “Reflexiuni asupra adunării d-lui Dr. I. Flondor” [Reflections on the meeting of Dr. I. Flondor], *Glasul Bucovinei* [Voice of Bucovina], 1919, 5 Iunie, N. 159; “Răspuns unui “democrat” ca mulți alții” [Answer of a “democrat” like many others], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 6 Iunie, N. 63, P. 1.

засобом пом'якшення невдоволення національних меншин. Крім того, мова зібрання загалом була німецька, що не сприймав полковник Лупашку. З боку І. Ністора інформація про зібрання 2 червня в його рапорті уряду була подана як важка для долі Буковини подія. Я. Флондор був звинувачений в турботі про потреби чужинців, а надалі від посади було відсторонено генерала Н. Петалу. 3 червня 1919 р. Я. Флондор звернувся листом до генерала, пояснивши, що арбітраж не може бути здійснений у вирішальний для інтересів ромінізму на Буковині момент. Упродовж липня Я. Флондор вів полеміку з Н. Йорга, пояснюючи свою позицію обіцяною, яку дав щодо максимального захисту Буковини на основі законів і Конституції Румунії¹⁰.

Проурядові сили у 1919 р. створили організацію, що мала підтримати дії місцевих урядовців. Заснували Демократичну партію "Об'єднання" 15 вересня 1919 р. за підтримки міністра-делегата І. Я. Ністора, як своєрідну відповідь автономістським намірам Я. Флондора. Відбулося це за участі 2 тис. селян і під головуванням генерального секретаря І. Г. Тома. Програмою партії стали положення, викладені у статті "Drumul nostru" в газеті "Glasul Bucovinei" від 1 січня 1919 р. Зокрема, тут порушувалося і питання співпраці з національними меншинами та наголошувалося на підтримці внутрішньої політики уряду у справі об'єднання. Серед промовців були також Мораріу, В. Боднереску, Ф. Добош, о. Цопа, Н. Андроніческу, В. Шесан.

Заснування партії ми пов'язуємо з необхідністю підтримки діяльності І. Я. Ністора у його намірах сприяти централізації влади. Також воно було пов'язане і з близькими парламентськими виборами, тому сама партія підтримувала єдність румунів у нових державних кордонах, виступаючи за конституційну Велику Румунію. Програма містила положення щодо 8-годинного робочого дня, юридичної та адміністративної уніфікації, національної, культурної та конфесійної свободи, загального виборчого права, поліпшення умов існування працівників тощо. Головою партії обрали І. Я. Ністора, а співголовами І. Г. Тома та Н. Андроніческу. До ЦК партії увійшли 32 члени, в тому числі від Чернівців А. Прокопович, Г. Ротіке, Д. Мармелюк, А. Мораріу, Н. Котлярчук, В. Шесан, Д. Слімак, Г. Тофан, Ф. Добош.

Реакція прихильників Я. Флондора на створення нової політичної організації була відверто негативною. Так, критика назви партії використовувалася для з'ясування,

який клас має вона підтримувати. Також прихильники Я. Флондора наголошували на створенні ДПО винятково з метою участі у виборах, хоча і визнавали, що даний акт є спробою Я. Ністора винайти нову форму партії. Від імені редакції мали місце критичні зауваження щодо управління краєм і ситуації, яка зберігалася на час виборів.

Парламентські вибори листопада 1919 р. принесли партії 21 мандат на території Буковини та 7 сенаторських місць. Після демісії уряду А. Вайди-Воевод парламентська група ДПОБ увійшла до складу Федерації націонал-соціальної демократії під керівництвом Н. Йорга та стала частиною опозиційного Парламентського блоку. Уже у квітні 1920 р. мав місце розкол у партії і 17 квітня з неї вийшов Я. Флондор та його група, а згодом – Д. Попович. На конгресі у квітні 1920 р. програму партії дещо змінили. Оскільки партія брала на себе відповідальність за управління Буковиною, то одним із завдань вона поставила повну уніфікацію, яку належало було зробити еволюційним шляхом та у співпраці з іншими чинниками. Сам І. Ністор у промові говорив про співпрацю з урядами І. І. К. Бретіану, А. Вейтояну та А. Вайди-Воевод¹¹.

Намагалися поширити на Буковину свій вплив й інші політичні партії. Так, мав місце візит до Чернівців К. Арджетоюну, зроблений з метою створення ліпших перспектив для Народної Ліги на майбутніх виборах. Буковина була невідома для діяча організації, хоча в його оцінках представниками політичного життя краю були брати Гурмузакі, І. Стирча, яким К. Арджетоюну давав критичну характеристику та пояснював причини звернення своєї уваги на Я. Флондора, з яким був заочно знайомий за розповідями. Особа Я. Флондора відігравала важливу роль, оскільки той був представником Румунської національної партії, але разом з тим він став противником І. Я. Ністора і боротьба, названа смертною, велася через газети "Bucovina" та "Glasul Bucovinei". Позитивною була й оцінка самого І. Я. Ністора, хоча К. Арджетоюну відзначав, що з часу входження Буковини до складу Румунії його контролював А. Константінеску-Порку, якого подавали в цьому випадку висловлювачем інтересів націонал-лібералів. При цьому варто відзначити певну втомленість К. Арджетоюну від спілкування з Я. Флондором. Також його відвідини Г. Грігоровіча були викликані бажанням А. Авереску надати організації лівого колориту¹².

У газеті "Bucovina" напередодні виборів мала місце критика націонал-лібералів за ведення ними пропаганди в

¹⁰ Hrenciuc D. *Familia Flondor ...*, op. cit., P. 92–94.

¹¹ Derjavnyi arhiv Chernivetskoj oblasti [State Archive of Chernivtsi Region]. F. 6. Prezidialne biuro ministra-deleghata Bukoviny, m. Chernivtsi [Fund 6. Presidial Bureau of the Minister-Delegate of Bukovina, Chernivtsi], Op. 1, Spr. [Case] 31, P. 1–2, 8–9; Alexa D.-I. "Ion Nistor – fondator și Președinte al Partidului Democrat al Unirii" [Ion Nistor – founder and President of the Democratic Party of the Union], *Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie* [Codrul Cosminului. Scientific annals of history], N. 5 (15), 1999, P. 247–250; Morariu A. Dr. "Alcătuirea partidului democrat al unirii" [The composition of the democratic party of the union], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1919, 21 Septembrie, N. 245; "Constituirea comitetului central al partidului democrat al unirii" [Establishment of the central committee of the democratic party of the union], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1919, 21 Septembrie, N. 245; "Insemnătatea partidului democrat al unirii" [The significance of the democratic party of the union], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1919, 23 Septembrie, N. 246; "Partidul democrat al unirii și ziarle din Ardeal" [Democratic Union Party and Transylvanian Newspapers], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1919, 25 Septembrie, N. 248; "Chemarea noastră" [Our Call], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1919, 26 Septembrie, N. 249; "Congresul Partidului Democrat al Unirii" [Congress of the Democratic Party of the Union], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 20 Aprilie, N. 403; "Rezoluțiune" [Resolution], *Glasul Bucovinei. Organul partidului democrat al unirii* [Voice of Bukovina. The organ of the Democratic Party of the Union], 1920, 20 Aprilie, N. 403; "Atitudinea Partidului Glasist" [The attitude of the Glasist Party], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 14 Septembrie, N. 142, P. 1; "Bucovina" [Bucovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 16 Septembrie, N. 143, P. 1.

¹² Argetoianu C. *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri* [For those of tomorrow. Memories of yesterday], Vol. al VI-lea, Partea a VI-a : 1919–1922, Ediție și prefață de S. Neagoe, București, Machiavelli, 1996, P. 31–35.

Буковині та Бессарабії. Так, це були звинувачення у користуванні таємними фондами та мандрівки їх селами Буковини і Бессарабії. Мала місце і критика змісту брошур, де І. Бретіану демонструвався як такий, хто наділив селян землею, що розцінювали монополізацією націонал-лібералами, того, що стосувалося важливих дій для країни. Ще одна публікація стосувалася ставлення до процесу створення ДПО. Так, у публікації від 17 вересня секретаря з внутрішніх справ В. Боднереску звинувачували в розсиланні циркуляра примарям громад з розпорядженням прибути у Чернівці на нараду, закидаючи, що серед інших прибуло і 200 селян, які румунської не знали. Писали і про участь у зібранні не тільки державних секретарів, але й “гласістів” і службовців, виділяючи дії секретаря Тома. Врешті йшлося про наміри підтримати виборчу кампанію та давали оцінку програмі організації. Також критично відгукувалися на те, що список кандидатів від організації ще не було складено, та критикували виступи проурядового характеру. Також було згадано і про заяву одного з промовців щодо можливості створення політичного товариства. З товариством пов’язували дії 12 “гласістів”, які складали таке з селянами та вважаючи засновників організації такими, що мають влитися в Націонал-ліберальну партію. Від імені народу Буковини заявляли в газеті, що народ бажає свободи, не визнаючи ДПО вигідною для буковинських селян. Тут доцільно вказати, що стріли виступів у газеті “Bucovina” спрямовувалися проти І. Ністора, якого звинувачували в намірах через пропаганду забезпечити для власної партії перемоги на виборах до парламенту. Саме цим пояснювали зосередження всіх сил, у першу чергу примарів міських і сільських громад краю, згадуючи і про роль В. Боднереску, і про платних агентів. І. Ністор виступав у черговій статті Ш. Вледеску як агент І.К. Бретіану, як пов’язаний з міністром А. Константінеску¹³. Зрештою критично до відмови членів Румунської національної партії від участі у виборах поставилися в середовищі соціал-демократів, вважаючи, що позиція партії Я. Флондора несерйозна, як і вимога скасування лише цензури та надзвичайного стану¹⁴.

Організація виборів на Буковині проходила по виборчих округах, створених для участі в них 115 523 виборців і вибори 1919 р. для буковинців не були новим явищем у плані використання загального виборчого права.

Фактично вибори готувалися на Буковині і проводилися в умовах безперервного конфлікту між т.зв. “централістами” та “автономістами”, в результаті чого група Я. Флондора відмовилася брати участь у виборах. Так, у випуску газети 30 вересня зазначили, що вибори – проста формальність, а самі депутати можуть бути призначені міністерським рішенням. Відмову від участі у виборах пояснили, зокрема, і тиском на волю виборців, офіційним повідомленням у газеті “Bucovina”, яка переходила з номера в номер до виборів за підписами керівників партії Я. Флондора та Д. Поповича від випуску 4 жовтня 1919 р. Причиною свого кроку представники Румунської національної партії називали неможливість вільного висловлення виборцями в умовах стану облоги та цензури, а обрану у такий спосіб парламент не вважали представництвом народу. У випуску від 12 жовтня окремою публікацією представники Соціалістичної партії Румунії також пояснили свою відмову від участі у виборах¹⁵.

Вибори демонстрували збереження негативного ставлення до І. Ністора у колі флондористів. Це проявлялося напередодні виборів у ряді коротких публікацій чи передруків з іншої преси. Так, “Bucovina” слідом за “Ероса” подавала критичний матеріал про І. Ністора, згадуючи про його відгук на замах на спадкоємця австрійського престолу Франца Фердинанда¹⁶.

В іншій статті йшлося про неможливість функціонування парламенту, обраного у 1919 р. Ще в іншій йшлося про вибори на Буковині і спрямовувалася вона проти І. Ністора та ДПО, яку називали в статті “партією 12 докторів з “Glasul Bucovinei””. Зверталася увага на використання префектів, армії для підтримання порядку в Сучаві, Кимпулунгу, Гура-Гуморі та Ватра-Дорней. Критикували занадто ранній початок агітації на вибори та використання ресурсів владою. Разом з тим ситуація на Буковині бачилася прихильникам Я. Флондора як поширення влади націонал-лібералів¹⁷. Одночасно в газеті “Bucovina” робилися публікації, які мали метою піднести роль і місце Я. Флондора у політичному житті Буковини, визнаючи його великим національним борцем. Проте перебування поза владою для Я. Флондора не означало бути забутим, адже він вів спілкування з Ю. Маніу та отримував право на аудієнцію в короля¹⁸.

¹³ “Propaganda liberală în Bucovina” [Propaganda of liberals in Bukovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bukovina. Paper of Bukovinian Romans], 1919, 16 Septembrie, N. 143, P. 1; Rep. “Cum s’a constituit partidul democrat al “Unirii”! [How was the democratic party of the “Union” formed!], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bukovina. Paper of Bukovinian Romans], 1919, 17 Septembrie, N. 144, P. 2; Vlădescu Șt. “Tovărășie politică?” [Political companionship?], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bukovina. Paper of Bukovinian Romans], 1919, 24 Septembrie, N. 150, P. 1; Vlădescu Șt. “Cărmuitorul Bucovinei” [The ruler of Bucovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bukovina. Paper of Bukovinian Romans], 1919, 3 Octomvrie, N. 157, P. 1.

¹⁴ Uhvala partii Flondora [Decision of Flondor’s Party], *Volya Naroda* [Will of the People], 1919, 9 jovnyia, N. 10.

¹⁵ *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 30 Septemvrie, N. 154, P. 1; Popescu A. “Bucovina. Cernăuți (orașul și județul)” [Bucovina. Chernivtsi (city and county)], Murgescu B., Sora A.F. (coord.) *România Mare votează. Alegerile parlamentare din 1919 “la firul ierbii”* [Greater Romania votes. The 1919 parliamentary elections “on the grass”], Iași, Polirom, 2019, P. 94, 95, 97; *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 4 Octomvrie, N. 158, P. 1; “Comunicat oficios” [Official statement], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 8 Octomvrie, N. 161, P. 1; “Comunicat” [Official statement], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 9 Octomvrie, N. 162, P. 1; “De ce nu vom participa la alegeri” [Why we will not participate in the elections], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 12 Octomvrie, N. 165, P. 2.

¹⁶ “Cine este d. I. Nistor” [Who is Mr. I. Nistor], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 8 Noemvrie, N. 186, P. 1.

¹⁷ “Parlamentul actual” [The current Parliament], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 13 Noemvrie, N. 189, P. 1; Vlădescu Șt. “Cum s’au făcut alegerile în Bucovina” [How the elections were held in Bucovina], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 14 Noemvrie, N. 190, P. 1; Vlădescu Șt. “În țara liberalilor” [In the country of the liberals], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 8 Noemvrie, N. 186, P. 1.

¹⁸ “Trăiască I. Flondor” [“Long live I. Flondor”], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 14 Noemvrie, N. 190, P. 1; “Audiență la Rege” [Audience at the King], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 8 Noemvrie, N. 186, P. 2; “Întrevederi politice” [Political meetings], *Bucovina. Ziarul românilor bucovineni* [Bucovina. The newspaper of the Romanians from Bucovina], 1919, 8 Noemvrie, N. 186, P. 2.

Висновки. Загалом використання газети “Bucovina” в політичному житті краю можна вважати проявом діяльності групи політиків, які своїм завданням вважали збереження окремішності в статусі Буковини у складі королівства Румунії. У своїй діяльності вони послуговувалися нормами і прийомами, відомими з часів розгортання національного руху наприкінці XIX – початку XX ст. Однак, форми протесту не досягали в нових умовах необхідного результату, відсторонюючи опозицію від можливості діяти і парламентськими методами.

Piddubnyi Igor. Reflection of the confrontation between Yanku Flondor and Ion Nistor on the pages of the newspaper “Bucovina” in 1919. The incorporation of Bukovina into the Kingdom of Romania set the political leaders of the Romanians of Bukovina the task not only of rebuilding the region after World War, but also of finding consensus in their actions aimed at creating a new country. The desire to preserve the special features and inherent institutions of the region from the Austrian era gave rise to confrontation between Yanku Flondor and Ion Nistor which was reflected in the publications of the Bukovina press.

The aim. The aim of the article is to introduce into scientific circulation information on the confrontation between two Romanian political groups in Bukovina and its coverage in the Bukovina press.

Research methods. In the publication used a synchronous approach and special historical methods. In particular, we used to study the situation comparative, problem-chronological methods, synchronous. the latter allows us to trace the sequence in the context of political changes in Bukovina, the evolution of the opposition's views, its search for ways to influence the population of the region. the application of the synchronous

method makes it possible to establish and monitor the reaction of the opposition and pro-government to the actions of the opposite party.

The scientific novelty. The scientific novelty of this article is to cover for the first time in Ukrainian historiography the confrontation between two representatives of the Romanian political camp in Bukovina and its reflection in the publication of the opposition group of Yanku Flondor to the government group. Conclusions. In general, the use of the Bukovina newspaper in the political life of the region should be considered a manifestation of the activities of a group of politicians who considered it their task to preserve the status quo of Bukovina as part of the Kingdom of Romania. In their activities, they used the norms and techniques known since the development of the national movement in the late nineteenth – early twentieth century. However, the forms of protest did not achieve the desired result in the new conditions, removing the opposition from the opportunity to act also by parliamentary methods.

Key words: Iancu Flondor, Ion J. Nistor, Bukovina, Bukovina crisis of 1919.

Igor Piddubnyi – доктор історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Сфера інтересів – політична історія Румунії, історія Буковини міжвоєнного періоду, музеологія.

Ihor Piddubnyi – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor of World History Department, Yuri Fedkovych National University of Chernivtsi. Areas of interests – the political history of Romania, the history of Bukovina in the interwar period, museology.

Received: 16.10.2021

Advance Access Published: December, 2021

© I. Piddubnyi, 2021